

İlk Çağ'da Ankara'nın Tarihi Gelişimi

Historical Development of Ankara in Ancient Times

Eda Durmuş

ORCID: [0000-0002-0460-4712](https://orcid.org/0000-0002-0460-4712) | E-Posta: edadurmus06@hotmail.com

Bağımsız Araştırmacı, Ankara, Türkiye

Independent Researcher, Ankara, Türkiye

Atıf Bilgisi | Citation

Durmuş, Eda. "İlk Çağ'da Ankara'nın Tarihi Gelişimi". Dini Araştırmalar 70/Ankara Özel Sayısı (Şubat 2026), 51-66. Durmuş, Eda. "Historical Development of Ankara in Ancient Times." Religious Studies 70/Ankara Special Issue (February 2026), 51-66.

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi | Date of Submission: 01.11.2025

Kabul Tarihi | Date of Acceptance: 09.02.2026

Yayın Tarihi | Date of Publication: 28.02.2026

Değerlendirme:	Date of Publication:
İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme	Double anonymized - Two External
Benzerlik Taraması:	Plagiarism Checks:
Yapıldı - İntihal.net	Yes - İntihal.net
Etik Beyan:	Ethical Statement:
Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.	It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the bibliography.
Etik Kurul İzni	Ethics Committee Approval
Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir.	This study does not require ethics committee approval, as the data used were obtained through literature review/published sources.
Yapay Zekâ Bildirimi:	Declaration of AI Use:
Yazar, bu çalışmayı oluştururken yapay zekâ destekli teknolojileri kullanmadığını beyan etmiştir	The author declared that no AI-assisted technologies were used in the creation of this article.
Çıkar Çatışması:	Conflicts of Interest:
Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman:	Grant Support:
Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans:	Copyright & License:
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Etik Bildirim:	Complaints:
diniarastimalar98@gmail.com	diniarastimalar98@gmail.com

Öz

Ankara tarih öncesi devirlerden başlamak üzere önemli bir merkez olmuştur. Ankara'nın önemi coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Ankara, doğudan batıya, güneyden kuzeye giden yolların kesişim noktasında yer almaktadır. Bu nedenle her dönemde kolay ulaşılabilir bir merkez olmuştur. Ankara ve çevresinde, insanların gıda temini ve barınma şartlarının uygunluğu dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Ankara Kalesi ve ovası, insanların yerleşmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca Ankara'nın yanından geçen akarsular da önemli bir faktördür. Bunların yanı sıra, Ankara ve çevresindeki ormanlar ve çayırılık alanlar da dikkat çeker. Başlangıçta ormanlar ve akarsular, avcılık ve toplayıcılık için önemliydi. Yaylalar ve çayırılık alanlarda ise hayvancılıkla uğraşılmaya başlanmıştır. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte ovalarda tarım yapılmaya başlanmıştır. Ankara'nın tarihi gelişimini kazılarda ortaya çıkarılan buluntular ve yazılı kaynaklar ortaya koymuştur. Başlangıçta arkeolojik buluntular Ankara'nın tarihi gelişimine ışık tutmaktadır. Burada buluntulardan hareketle taş, bakır ve tunç devri kültürlerinin varlığı tespit edilmiştir. Orta Anadolu'da tarih ve kültürleriyle öne çıkan Hattiler Ankara ve çevresinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Onlardan sonra Ankara Hitit hakimiyet alanı içinde kalmıştır. Ankara'da Hatti ve Hitit varlığını buluntular ortaya koymaktadır. Daha sonra hem yazılı kaynaklar hem de arkeolojik buluntular Ankara'nın Frig hakimiyetine girdiğini göstermektedir. Bu dönemde yazılı kaynaklarda "Ankyra" adı geçmektedir. Ankara adının Frig Dönemi öncesinde de kullanıldığına işaret edilmektedir. Hatta Hattiler zamanında Ankara'nın benzer adla varlığını sürdürdüğü belirtilmektedir. Daha sonra Frig Devleti'ni yıkan Kimmerler Ankara ve çevresinde hakimiyet kurmuşlardır. Kimmerlerden sonra İskitlerin de Anadolu ve çevresine hâkim oldukları bilinmektedir. Batıdan doğuya doğru yayılan Lidyalılar da Ankara ve çevresinde belirli bir süre hâkimiyet kurmuşlardır. Daha sonra doğudan batıya Anadolu'ya yayılan Persler de Ankara ve çevresinde hâkimiyet kurmuşlardır. Büyük İskender de doğu seferi sırasında Ankara'da hâkimiyet kurarak kalmıştır. Galatlar Orta

Anadolu'ya geldiklerinde Ankara ve çevresine de hakim olmuşlardır. Onların siyasi hâkimiyeti Ankara'nın Roma hâkimiyetine geçmesine kadar sürmüştür. Galatlardan sonra Ankara'da uzun süren bir Roma hâkimiyetinden söz edilebilir. Bu dönemden başlamak üzere Galatya'nın başkenti Ankara olmuştur. Kavimler göçüyle birlikte Hunlar Ankara ve çevresine kadar gelmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra şehir Bizans hâkimiyetine geçmiştir. Bu araştırmada arkeolojik buluntu ve yazılı kaynaklardan hareketle Ankara'nın tarihi gelişimi ele alınmıştır. Araştırmada Ankara'nın coğrafi önemi ortaya konulmuş olup, tarihi gelişiminde kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Böylece araştırmanın coğrafya, kronoloji ve kapsam açısından sınırları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimler

Ankara, İlk Çağ, Tarihi Gelişim, Frigler, Kimmerler, Galatlar, Romalılar.

Abstract

Ankara has been an important center since prehistoric times. Its importance stems from its strategic geographical location. Ankara is located primarily at the intersection of major transportation routes running from east to west and south to north. For this reason, it has always been an easily accessible center. The availability of food resources and favorable settlement conditions in Ankara and its surrounding areas played a significant role in attracting human populations. In this context, Ankara offered suitable conditions for permanent settlement through its castle, plains, and natural environment. In addition, the forests and meadows in and around Ankara contributed to human subsistence activities. Initially, forests and streams were important for hunting and gathering. Animal husbandry was practiced on the plateaus and meadows. Along with settled life, agriculture was practiced in the plains. The historical development of Ankara has been revealed by the findings unearthed in excavations and written sources. Initially, archaeological findings shed light on the historical development of Ankara. Based on the findings here, the existence of stone, copper and bronze age cultures has been determined. The Hattians, who stood out with their history and culture in Central Anatolia, continued their existence in Ankara and its surroundings. After them, Ankara remained under Hittite rule. The findings reveal the Hatti and Hittite presence in Ankara. Later, both written sources and archaeological findings show that Ankara came under Phrygian domination. The name "Ankyra" appears in written sources during this period. It is indicated that the name Ankara was also used before the Phrygian Period. It is even stated that Ankara continued its existence under a similar name during the Hattian period. Later, the Cimmerians, who destroyed the Phrygian State, established their dominance in Ankara and its surroundings. It is known that the Scythians, who followed the Cimmerians into Anatolia, also spread to Ankara and its surroundings. The Lydians, who spread from west to east, also dominated Ankara and its surroundings for a certain period of time. Later, the Persians, who spread from east to west across Anatolia, established their dominance in Ankara and its

surroundings. Alexander the Great also stayed in Ankara, establishing her dominance during her eastern campaign. When the Galatians came to Central Anatolia, they also dominated Ankara and its surroundings. Their political dominance continued until Ankara came under Roman rule. After the Galatians, a long-lasting Roman domination can be mentioned in Ankara. Starting from this period, the capital of Galatia was Ankara. With the migration of tribes, the Huns came to Ankara and its surroundings. After these developments, the city came under Byzantine rule. In this research, the historical development of Ankara has been examined through a combined evaluation of archaeological findings and written sources. In the research, the geographical importance of Ankara was revealed and a chronological order was followed in its historical development. In this way, the geographical, chronological, and thematic boundaries of the research have been clearly defined.

Keywords

Ankara, Ancient Times, Historical Development, Phrygians, Cimmerians,
Galatians, Romans.

Giriş

Bir coğrafi çevrenin toplumlar tarafından kullanılabilmesi için belirli şartlara sahip olması gerekir. Başka bir ifadeyle belirli bir coğrafyanın kullanılabilmesi insanın temel ihtiyaçlarını karşılamasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu ihtiyaçlar, öncelik sırasıyla “fizyolojik, emniyet, sevgi, itibar ve kendini gerçekleştirme” şeklinde düzenlenmiştir.¹ Bunlardan ilk ikisi doğrudan uygun çevre ile bağlantılıdır. Çünkü belirli bir kültür coğrafyasının insan ve onun oluşturduğu toplumun iki temel ihtiyacını karşılaması gerekir. Bu kapsamda insanın karnını doyurabileceği gıda maddelerinin o coğrafyada bulunması zorunluluğu vardır. Bununla birlikte söz konusu coğrafyada su kaynaklarının olması son derece önemlidir. Coğrafyanın ikinci önemli özelliği barınmaya uygun olmasıdır. Daha doğrusu barınılacak şartların var olması gerekir. Aynı zamanda yaşamaya uygun iklim şartlarının da bulunması bir zorunluluktur. Bunlardan başka yolların kesişme noktası üzerinde yer alması da önem arz etmektedir.

Ankara ve çevresine belirttiğimiz şartlar açısından bakmak gerekir. Bu bağlamda Ankara gerek Anadolu yolları üzerindeki durumu, gerek mevkiinin topografya şartları, dikkate alındığında önemli bir merkez olabilecek şartlara sahipti. Ankara, öncelikle topografyası ile, burada yaşayan kavimleri kendine cezbetmiş ve onları burada tutunmaya yöneltmiş olmalıdır.²

Ankara çevresinde öncelikle bütün İç Anadolu şehirlerinin kuruluşunda etkili olan bir takım ortak şartlar göze çarpar. Bu geniş çevre içinde başlıca şehirler ovaların kenarında, bunları çerçeveleyen ve su deposu hizmetini gören dağlar yakınında yerleşmiş bulunurlar. Ankara kenti, ortasından Ankara Çayı'nın aktığı bir ovanın kıyısında yer almaktadır. Bu çayın üç ana kolu (Bentderesi, diğer adıyla Hatip veya Kayaş suyu; İncesu ve Çubuk suyu), şehir yakınlarında ovada birleşmektedir. Her ne kadar ova, diğer önemli Anadolu şehirlerinin yerleştiği ovalardan çoğuna nispetle, az geniş ise de kendine has bir hayat sürmeye namzet küçük

¹ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989), 28- 29.

² Besim Darkot, “Ankara”, *İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1986), 438.

bir beldeyi yaşatacak imkânlara sahip görünüyordu. Buna karşılık, Ankara'nın topografyasında, kurulduğu yerin korunaklı hale getirilmesinin çok uygun oluşu, özellikle ilk ve orta çağlarda dikkat çeken önemli bir yerleşim merkezi olmasını sağlamış olmalıdır.³

Kadim Ankara'da yaşam biçimindeki ilk önemli dönüşüm, şehrin sadece yerel öneme sahip korunaklı bir bölge olmaktan çıkarak, Anadolu'yu baştan sona geçen ve ortadaki kurak alanı dolanarak çevre dağların iç yamaçlarını izleyen ana yol üzerinde giderek daha stratejik bir konuma gelmesiyle ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda, Ankara'nın işlevi, bir yandan güzergâhı kontrol eden devletlerin güç düzeyine, diğer yandan şehrin sınır yakınında mı yoksa iç bölgede mi yer aldığına bağlı olarak değişmiştir. Tarih boyunca Ankara, kimi zaman sakin ve anıtsal yapılarla donatılmış bir şehir, kimi zaman ise ana yol üzerindeki önemli bir ticaret merkezi, bazen de korunaklı bir askerî üs olmuştur; ayrıca pek çok kez işgale uğrayarak tahrip edilmiştir. Uzun tarihî sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmış olsa da, gelişimi başlangıçta yaşadığı tepenin eteklerine doğru genişlemiş ve zamanla ovaya yayılmıştır.⁴

Ankara ve çevresi insanlar için bu belirtilenlerden fazlasına da sahipti. Başlangıçta bu çevrede bol ormanlar vardı. Oldukça fazla tarla ve çayır-lara sahipti. Ormanlık yerlerde çeşitli av hayvanları yaşamaktaydı. Çayır-lar hayvan otlatmak için oldukça elverişliydi. Bu otlak alan-lar büyük hayvan sürülerini besleyebiliyordu. Tarımın yapılmaya başlamasıyla çeşitli hububatların yetiştirildiği tarlalar bulunuyordu. Bunlardan başka bu çevre yaşamak için uygun kuru ve temiz bir havaya sahipti.⁵ Ankara ve çevresinin avcılık, hayvancılık ve tarım bakımından uygun oluşu insanların buraya yerleşmesine neden olmuştur. Ormanlık bölgelerde kara avcılığı, akarsularda ise balık avcılığı ön plana çıkmıştır. Otlak alanlarda Ankara keçisi başta olmak üzere büyük ve küçük baş hayvanlar yetiştirilmiştir. Tarım alanlarında özdellikle hububat türlerinin yetiştirildiği söylenebilir. Bu sayılanlardan hareketle Ankara ve çevresi bir

³ Darkot, "Ankara", 438.

⁴ Darkot, "Ankara", 439.

⁵ Fernand Lequenne, *Galatlar*, çev. Suzan Alberk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1979), 54-55.

cazibe merkezi haline dönüşmüştür.

Ankara Adı

Coğrafi konumuna dikkat çektiğimiz Ankara çok erken dönemlerden başlamak üzere iskân edilmiştir. Bu şehrin Ankara adını alması ise şüphesiz çok eski dönemlere kadar gitmesine rağmen, yazılı kaynaklarda geçen bilgilerle sınırlı kalmaktadır. Bu bağlamda Ankara adının hangi zamanda ne şekilde kullanıldığı anlaşılabilmektedir.

Ankara adı yazılı kaynaklarda Grekçe “Ankyra” şeklinde geçmektedir. Bu şehrin bazı kaynaklarda Galatlar, bazılarında ise Frigler tarafından kurulduğu belirtilmektedir. Bütün veriler incelendiğinde şehrin Frigya kralı Gordios’un oğlu Midas tarafından kurulduğu anlaşılmaktadır. Şehrin adıyla bağlantılı görülen gemi çapası Midas tarafından icat edilmiştir.⁶ Ancak bu bilgiler efsaneye dayandırılarak verilmektedir. Ankara adının “Ankyra” şeklinde geçtiği tarihi bilgi Büyük İskender Dönemi’ne rastlamaktadır. Onun Ankyra’ya hareket ettiğinden söz edilmektedir.⁷

Ankara adındaki “Ank” köküne “çengel, kıvrıntı” anlamı verilmektedir. Ankara’nın kalesi ile çayının oluşturduğu doğal durumun, verilen anlama uygun düştüğü kabul edilmektedir. Ankara’nın ismi hisarın yanındaki vadinin şeklinden gelmektedir. Böylece Ank kelimesinin anlamı olan “kıvrımlı, kayalık vadi, darboğaz” ile bağlantısı kurulmaktadır. Frigler zamanında kullanılan şehir adının çok daha önceleri benzer bir şekilde kullanıldığı ve Hitit Dönemi öncesine kadar bu adın gittiği ileri sürülmektedir.⁸ Buradan hareketle söz konusu adın Hattiler tarafından kullanıldığı düşünülmektedir.

Ankara şehir adı yazılı kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla başlangıçta “Ankyra” olarak yer almıştır. Zamanla “Ankira, Ankura, Ankuriya, Angur, Engürü, Engüriye, Angara ve An-

⁶ Clemens Emin Bosch, *Quellen Zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1967), 4.

⁷ Arrianos, *İskender’in Anabasisi*, çev. Hayrullah Örs (İstanbul: Maarif Basımevi. 1945), 2, 4, 1.

⁸ Afif Erzen, *İlkçağ'da Ankara* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 1946), 22-25.

gora" şeklinde adlandırmalar olmuştur. Günümüzde ise "Ankara" adlandırması kullanılmaktadır.⁹ Halk ağzında "Angara" şeklinde söylem de varlığını korumaktadır.

Tarih Öncesinden Galat- Roma Dönemi'ne Kadar Ankara'nın Tarihi Gelişimi

Ankara ve çevresinde yürütülen arkeolojik araştırmalar, bölgenin tarih öncesi dönemlerde de yerleşim gördüğünü ortaya koymaktadır.¹⁰ Geçen yüzyılın başlarında Uzağılı Mevkii, Maltepe civarı ve Çubuk Vadisi'nde yapılan kazılarda önemli buluntulara rastlanmıştır. Atatürk Orman Çiftliği yakınlarında gerçekleştirilen çalışmalarda da aynı dönemlere ait eserler bulunmuştur.¹¹ Ankara Kalesi çevresinde ortaya çıkarılan kalıntılar, burada tarih öncesinde de yaşamın sürdüğünü göstermektedir.¹² Bunun yanı sıra, Ergazi, Bağlum ve Hüseyingazi bölgelerinde yapılan incelemeler de tarih öncesi çağlara ait bulgular sunmuştur.¹³ Bakır Çağı döneminde Ankara ve çevresinin dikkat çekici bir yerleşim alanı haline geldiği anlaşılmaktadır. Şehrin yakınlarındaki Bitik, Karaoğlan, Ahlatlıbel ve Etiyokuşu, Bakır Çağı'na ait önemli yerleşim merkezleri olarak tanınmaktadır. Bu yerleşimlere ulaşım, Ankara önündeki düzlüklerden geçilerek sağlanıyordu. Bu bilgiler ışığında, Ankara'da Bakır Çağı'na özgü bir iskânın bulunduğunu söylemek mümkündür.¹⁴

MÖ 2. Binyılın başları Asurlu tüccarların Anadolu'nun orta bölgelerine kadar ilerleyerek ticari faaliyetlerde bulundukları dönem olmuştur. onların hangi bölgelere kadar ulaştıkları kesin olarak bilinmemektedir. Asur Ticaret Kolonileri Devri olarak adlandırılan ve Hititlerin Anadolu'ya gelişine kadar süren bu dönem sonrasında, Orta Anadolu'ya Hititler gelmiş

⁹ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 28.

¹⁰ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 9.

¹¹ Darkot, "Ankara", 439.

¹² Hamit Zübeyr Koşay, *Ankara Budun Bilgisi* (Ankara: Ankara Halkevi Neşriyatı, 1935), 5.

¹³ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 27.

¹⁴ Nurettin Can Gülekli, *Ankara, Tarih-Arkeoloji* (Ankara: Doğu Matbaası, 1948), 33.

ve kendilerine Hattuşas'ı (Boğazköy) başkent yapmışlardır. Kısa süre içinde egemenlik alanlarını genişleten Hititler, Ankara ve çevresinde de hakimiyet kurmuşlardır.¹⁵ Hititler Anadolu'da devlet kurmadan önce Hattiler Anadolu'nun orta kesiminde varlıklarını sürdürmekteydiler. Hattilerin ve onların kültürel mirasına konan Hititlerin yayılımını buluntulardan anlamak mümkün olabilmektedir.

Hitit Devleti'nin yıkılmasının ardından, başlangıçta Sakarya havzasında bulunan Frigler daha sonra geniş bir alana yayılmışlardır. Onlar, MÖ 9. yüzyılda Gordion'u (Polatlı-Yassıhöyük) kendilerine başkent yapmışlardır. Frigler, Ankara ve çevresine de yayılmışlardır.¹⁶ Ankara en büyük Frig merkezleri arasında sayılmaktadır.¹⁷ Ankara çevresinde kazı ve yüzey araştırmaları yapılmıştır. Kalıntı ve buluntular Ankara'nın Frigler tarafından iskân edilmiş olduğuna dair şüphe bırakmamaktadır.¹⁸ Özellikle tümülüsler, kaya anıt ve yazıtları onların yayılımını göstermek bakımından kayda değerdir. Yazılı kaynaklarda kalıntı ve buluntuları desteklemektedir. Galatların Orta Anadolu'ya gelişleri anlatılırken Ankara'nın bir Frig şehri olduğuna dikkat çekilmektedir. Hatta şehrin Gordios'un oğlu Midas tarafından kurulmuş bir şehir olduğuna işaret edilmektedir. Bu bilgiler efsaneye dayandırılmaktadır.¹⁹ Efsaneye dayalı bilgi olsa da Ankara'nın Frig Dönemi'nde varlığı açısından önem taşımaktadır.

MÖ 7. yüzyılın başlarında Kimmerler Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya girmişlerdir. Daha sonra doğudan batıya hareket ederek Kızılırmak havzasına yayılmışlardır. Bu gelişmelerle birlikte Kimmerler Frigya'ya saldırmışlardır. Bu saldırı MÖ 676 yılında gerçekleşmiş olup, başkentleri Gordion onlar tarafından zapt edilmiştir. Frig Devleti en ihtişamlı çağını yaşarken siyasi varlığı son bulmuştur.²⁰ Antik Grek coğrafyacısı Strabon da Frig kralı Midas'ın

¹⁵ Darkot, "Ankara", 439.

¹⁶ Ekrem Memiş, *Eskiçağ Türkiye Tarihi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989), 87.

¹⁷ M. Şemseddin Günlaltay, *Yakın Şark, Anadolu* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987), II. Cilt /332.

¹⁸ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 21.

¹⁹ Bosch, *Quellen Zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, 4.

²⁰ M. Taner Tarhan, "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler", I. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri (Ankara: Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 1984), 112.

Kimmer saldırısı sonucu boğa kanı içerek hayatına son verdiğini yazmaktadır.²¹ Kimmerler Ankara ve çevresinde bir süre hâkimiyet sağlamışlardır.

İskit/Sakalar da Kimmerlerden sonra Anadolu topraklarına girmişlerdir. Anadolu'nun doğu ve orta bölgelerinde İskitler 28 yıl hüküm sürmüşlerdir.²² İskitlerin Ankara ve çevresine yayılmış olduklarından da söz edilebilir. Çünkü Kimmerlerin daha batıya kaymalarının sebeplerinden biri İskit yayılması olabilir. Diğer taraftan İskitler için de hayvanlarını otlatacakları yaylaklar ve su kaynakları ile ormanların sunmuş olduğu imkânlarından yararlanmalarının önemli bir yer tutmuş olduğu düşünülebilir.

Anadolu'da Pers Dönemi'nin başlamasıyla Kral yolu üzerinde bulunan Ankara konaklama ve ticaret açısından önem taşımaya başlamıştır.²³ İskender ise MÖ 333 yılında doğudan batıya hâfeketinde Ankara'ya ulaşmıştır.²⁴ Büyük İskender sonrasında Ankara Galatların eline geçmiştir. Galat topluluklarından Tektosaglar Ankara ve çevresine yerleşmişlerdir.²⁵

Galat- Roma Dönemi'nde Ankara'nın Tarihi Gelişimi

MÖ 281 yılından itibaren Balkan yarımadasında akınlarda bulunan Galatlar, Trakya'ya ve oradan da Anadolu'ya gelmişlerdir. O sıralarda Bitinya kralı olan I. Nikomedes kardeşi Zipides'e karşı yapacağı savaşta kesin olarak galip gelmek için bu cengaver Galatların kendisine yardımlarını temin etmiştir.²⁶ Galatlar daha sonra Pontos kralı I. Mithridates'in hizmetine girmişlerdir. Bu yardımlardan dolayı Bitinya kralları sonradan Galatya diye anılan doğu Frigya taraflarından onlara yerleşim yerleri vermişlerdir.²⁷

²¹ Strabon, *The Geography of Strabo*, I. Vol., trans. Horace Leonard Jones (London, Cambridge, Massachusetts: The Loeb Classical Library, 1969), I, 3, 21.

²² Herodotos, *Herodot Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991), IV/1.

²³ Herodotos, *Herodot Tarihi*, V, 52.

²⁴ Bosch, *Quellen Zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, 8.

²⁵ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 44.

²⁶ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 40-41.

²⁷ Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987), 339.

Galatlar, Tolistobogiler, Trokmeler ve Tektosaglar olmak üzere üç boydan oluşmuştur.²⁸ Roma imparatorluk dönemine ait sikkeler üzerindeki yazılardan Tektosagların Ankara'ya yerleşmiş oldukları anlaşılmaktadır.²⁹ Galatların hâkimiyeti sırasında Ankara ve çevresinin tarihi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Yalnız MÖ 237 yılından önce, Antiokhos Hieraks kardeşini, Ankara civarında yapılan savaşta Glatların yardımıyla yenilgiye uğratmıştır.³⁰

Romalılar MÖ 2. yüzyılın başlarında bölgede siyasi birliği yeniden kurmuşlardır. MÖ 189 yılında Roma konsülü Manlius Vulso, Tolistobogileri Olympios dağında mağlûğ ettikten sonra,³¹ üç günlük bir yürüyüşle Tektosagların bölgesi dahilinde olan Ankara'ya gelmiştir.³² Ankara civarında Trogme ve Tektosagları yenerek, aynı yılın sonbaharında Efesos'a dönmüştür.³³ Bir müddet sonra, MÖ 168 yılında bu havalı Bergama kralları tarafından istila edilmiştir; ancak onlar Romalıların hakemliği sayesinde geri çekilmek zorunda kalmışlardır.³⁴ Bu dönemden sonra Ankara ve çevresi Galatların elinden alınmıştır.³⁵ MÖ 25 yılında bir Roma eyaleti durumuna gelince, Ankara ve çevresi de Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır.³⁶

Ankara en parlak çağını Romalılar Dönemi'nde yaşamıştır.³⁷ Kitabe ve sikkelerden anlaşıldığı üzere kentin Roma Dönemi'nde gerek ticaret, gerekse askeri açıdan önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır.

Bu sebeple Galatya bölgesini bir eyalet halinde hâkimiyetleri altına alan Romalılar,

²⁸ Mehmet Ali Kaya, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi* (İzmir: İzmir İlyâ Yayınevi, 2005), 46.

²⁹ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 44.

³⁰ Bosch, *Quellen Zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, 12.

³¹ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 45.

³² Bosch, *Quellen Zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, 14.

³³ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", *Anadolu Uygurlukları Ansiklopedisi* (İstanbul: Görsel Yayınları, 1982), 2/354.

³⁴ Darkot, "Ankara", 440.

³⁵ Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", 336.

³⁶ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 51.

³⁷ Sargon Erdem, "İslam Öncesi Ankara", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991), 3/202.

Ankara ve çevresinin coğrafi önemini takdir ederek, Bu şehri Galatya'nın başkenti yapmışlardır.³⁸ Ankara'nın Galatya'nın başkenti olmasından sonra, Roma ile oldukça sıkı münasebet kurulmuştur. MS 2. yüzyılda yavaş yavaş gelişip büyümeye başlayan şehir ve çevresi 3. yüzyılın ortalarından itibaren önemini kaybetmeye başlamıştır. Şehir ve çevresinin bu duruma düşmesinde Roma İmparatorluğu'nda siyasi başarısızlıklar ile iktisadi durumun genelde bozulmasının etkisi fazla olmuştur. Ankara, bu olumsuz gelişmelerle İlk Çağ'daki siyasi önemini tamamen kaybetmiştir.³⁹

375 yılında kavimler göçü başlamıştır. Bu gelişmenin bir sonucu olarak Hunlar 395 yılında doğudan batıya doğru hareket etmişlerdir. Onlardan bir kısmı Balkanlar'dan Trakya'ya doğru hareket etmişlerdir. Hunların bir kısmı ise Kafkaslardan hareketle Anadolu içlerine doğru yönelmişlerdir.⁴⁰ Hunlar 391 yılında Roma İmparatorluğu'na saldırmışlardır. Bazı Hun boyları ise Ankara ve çevresine ulaşmışlardır.⁴¹ Roma açısından ortaya çıkan bu olumsuz gelişmeler imparatorluğun ikiye ayrılmasına neden olmuştur. Böylece Ankara'da Bizans hâkimiyeti dönemi başlamıştır.

Sonuç

Ankara tarihi gelişimini coğrafi konumuna borçludur. Anadolu'nun orta kesiminde bulunması ve yolların kesişim noktasında oluşu çok erken dönemlerden başlamak üzere burayı uğranılan bir yer haline getirmiştir. Bundan dolayı çeşitli toplumlar buraya göç etmişlerdir. Ankara bu özelliğinden dolayı bazen istilaya uğramış, bazen de yerleşilen bir coğrafya olmuştur.

Ankara'nın sarp tepelerinin doğal korunaklı hali insanları burada kalmak için cezbetmiştir. İnsanın barınma ihtiyacını zamanla tahkim etmek suretiyle bu tepelerin karşıladığını

³⁸ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 52.

³⁹ Erzen, *İlkçağ'da Ankara*, 54, 60, 63-64.

⁴⁰ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, 67- 68, 70.

⁴¹ Şerif Baştav, "Atilla ve Hunları", *Tarihte Türk Devletleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1987), 339.

söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle tepe şehrinin kurulması için şartlar tepelerde uygun olmuştur. Özellikle Ankara kalesinin bulunduğu tepe böyle bir oluşuma imkân vermiş olup, öncelikle şehir mevcut kalenin içinde oluşturulmuştur. Söz konusu tepe şehrin oluşumunda araba tekerleği gibi dört bir tarafa yayılmaya imkân vermemiştir. Ancak kuzey taraf hariç olmak üzere, zamanla üç taraftan şehrin yayılmasını mümkün kılmıştır.

Ankara kalesinin kuzey tarafında bulunan, günümüzde Yenidoğan ve Sakalar olarak adlandırılan tepelerde stratejik açıdan önem taşımıştır. Şehrin gelişimiyle birlikte buraların da korunaklı durumu iskâna imkân vermiştir. Şehrin yayılımı için günümüzde Hacı Bayram-ı Veli Camii ve çevresindeki alanda şehrin yayılımı ve gelişiminde önemli bir yer tutmuştur. Kalenin daha çok güney tarafında yer alan, günümüzde Atpazarı ve Samanpazarı olarak bilinen mevkiiler de şehrin gelişimiyle birlikte eski Ankara sınırlarına dâhil olmuştur. Elbette bunlara Ulus civarı da dâhil edilebilir.

Şehrin oluşumu ve gelişiminde etrafında bulunan ve merkezinden geçen sular da önemli bir yer tutmuştur. Yeterince su kaynaklarının yanında etrafındaki ormanlar ve ovalar da Ankara'nın tarihi gelişiminde önemli bir yer tutmuşlardır. Çevrenin doğal kaynakları ile insan eliyle üretilenler Ankara'yı erken dönemlerden itibaren arzulanan bir yerleşim yeri haline getirmiştir.

Başlangıçta Ankara'nın tarihi gelişimi hakkında bilgiler arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan buluntulardan anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Ankara ve çevresindeki kazı merkezleri ve buluntuları sayesinde buranın Taş Devri'nde iskân edildiğini gösteriyor. Çünkü Ankara'nın insanın temel ihtiyaçları kapsamında hem fizyolojik hem de barınma imkânı sağladığı anlaşıyor. Bakır ve Tunç devirlerinde de Ankara'nın iskân edildiği tespit edilebiliyor.

Ankara ve çevresinde Hattilerin yaşadığı biliniyor. Buradan özellikle Tunç Devri kültürü sahiplerinin Hattiler olduğundan hareketle, Ankara ve çevresinde varlıkları daha iyi anlaşılabiliyor. Hatti yüksek kültürünü benimseyen Hititlerin de Ankara ve çevresi hâkimiyet

sahaları içinde kalıyor. Hitit belgelerinde Ankara'ya dair hiçbir bilgi olmamasına rağmen, arkeolojik buluntular Hititlerin Ankara'ya yayıldığını gösteriyor. Ankara'nın batısında Ayaş Ilıca'da bulunan bir Hitit mezarlığı bile bu yayılımı doğruluyor.

Hititlerden sonra Frigler Ankara ve çevresine hâkim oluyorlar. Ankara adı Friglerle birlikte anılıyor. Yazılı kaynaklarda bu adın “Ankyra” şeklinde geçtiğini gösteriyor. Ankara civarındaki Frig tümülüs ve anıtları da Ankara ve çevresinde Frig yayılımını gösteriyor. Bu bağlamda yazılı kaynak verilerini arkeolojik veriler de doğruluyor.

Bir bozkır kavmi olan Kimmerler Frig hâkimiyetine son verince Ankara ve çevresine de hâkim oluyorlar. Başka bir bozkır kavmi olan İskitler de Kimmerleri takip ederek Anadolu'ya giriyorlar. Belirli bir süre Anadolu'nun önemli bir kesimini siyasi hâkimiyetleri altına alıyorlar. Bu bağlamda Ankara ve çevresinde de hâkimiyet kuruyorlar.

Kimmerleri Batı Anadolu'dan çıkaran Lidyalıların da Ankara ve çevresinde hâkimiyetleri söz konusudur oluyor. Perslerin doğudan batıya doğru yayılmaları ve Anadolu'da hâkimiyet kurmalarıyla Ankara ve çevresi Perslerin kontrolüne geçiyor. Makedonyalı Büyük İskender batıdan doğuya doğru hareketinde Ankara ve çevresinde de hâkimiyet kuruyor.

Anadolu'ya göç eden Galatlar Orta Anadolu'ya kadar yayılıyorlar, Ankara ve çevresine de hâkim oluyorlar. Onların Ankara'da hâkimiyetleri Roma Dönemi'ne kadar sürüyor. Roma hâkimiyetiyle birlikte Ankara Galatya eyaletinin başkenti yapılıyor. Ankara uzun süre Roma hâkimiyetinde kalıyor. Daha sonra Kavimler Göçü sonucu Hunlar Ankara ve çevresine ulaşıyorlar. Bu gelişmelerden sonra şehir Bizans hâkimiyetine geçiyor.

Ankara başlangıçta da belirttiğimiz üzere çok göç alıyor. Ankara ve çevresine belirli aralıklarla göçler gerçekleşiyor. Belirtienlerden anlaşıldığı üzere göçlerin bir kısmı kalıcı bir kısmı ise geçici oluyor. Başka bir ifadeyle bazı kavimler kısa bazıları ise uzun süre Ankara ve çevresinde etkili oluyor. İlk Çağ'ın sonuna kadar Ankara'nın tarihi gelişiminde bir hareketlilik dikkati çekiyor.

Kaynaklar | References

- Arrianos. *İskender'in Anabasisi*. çev. Hayrullah Örs. I. Cilt. İstanbul: Maarif Basımevi, 1945.
- Baştav, Şerif. "Atilla ve Hunları." *Tarihte Türk Devletleri*. I. Cilt/ 37-54. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1987.
- Bosch, Clemens Emin. *Quellen Zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1967.
- Darkot, Besim. "Ankara." *İslam Ansiklopedisi*. I. Cilt /437-453. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1986.
- Demircioğlu, Halil. *Roma Tarihi*. I. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu , 1987.
- Erdem, Sargon. "İslam Öncesi Ankara". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3. Cilt/ 201-203. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1991.
- Erzen, Afif. *İlkçağ'da Ankara*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1946.
- Gülekli, Nurettin Can. *Tarih-Arkeoloji*. Ankara: Doğu Matbaası, 1948.
- Günaltay, M. Şemseddin. *Yakın Şark Anadolu*. II. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- Herodotos. *Herodot Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989.
- Kaya, Mehmet Ali. *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. İzmir: İlya Yayınevi, 2005.
- Koşay, Hamit Zübeyr. *Ankara Budun Bilgisi*. Ankara: Ankara Halkevi Neşriyatı, 1935.
- Lequenne, Fernand. *Galatlar*. çev. Suzan Alberk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1979.
- Memiş, Ekrem. *Eskiçağ Türkiye Tarihi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989.
- Özsait, Mehmet. "Anadolu'da Hellenistik Dönem". *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*. 2. Cilt/333-378. İstanbul: Görsel Yayınları, 1982.
- Strabon. *The Geography of Strabo*. trans. Horace Leonard Jones. London and Cambridge, Massachusetts: The Loeb Classical Library, 1969.
- Tarhan, Mehmet Taner. "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler." *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri*, 109-110. Ankara: Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 1984.